

Козлов Роман,

Київський університет імені Бориса Грінченка (Київ, Україна)

ORCID ID 0000-0001-5912-9106

e-mail: r.kozlov@kubg.edu.ua

ДО ІСТОРІЇ ПЕРШИХ ПУБЛІКАЦІЙ ВІРШІВ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Уперше вірші Бориса Грінченка були опубліковані в галицькому журналі «Світ» (1881–1882) і альманасі «Рада» (1883–1884). Деякі з них стали програмними і тому сприймалися як твори зрілого автора. Утім, відомо, що поет висловлював невдоволення своїми першими спробами віршування, а також те, що вірші зазнали редакторських втручань під час цих публікацій. Оскільки детальна біографія Бориса Грінченка відсутня, є потреба реконструювати творчу історію цих віршів та провести текстологічні спостереження. Для цього варто звернутися до особистого листування Бориса Грінченка з Іваном Левицьким (Нечуєм), Михайлом Старицьким, Іваном Зозулею та іншими учасниками тогочасного українського культурного руху. Для текстологічного зіставлення використано матеріали з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського та відповідні друковані матеріали. На підставі проведеної реконструкції з'ясовано, що Борис Грінченко не мав суттєвого авторського контролю над підготовкою перших публікацій своїх віршів. З видавцями галицького журналу «Світ» він фактично не контактував, а з редакторами альманаху «Рада» мав лише фрагментарне спілкування. Активне втручання Михайла Старицького в тексти творів породило непорозуміння між ним і автором. Крім того, такі дії ініціатора альманаху «Рада» спричинили існування кількох редакцій окремих віршів Бориса Грінченка, які суттєво різняться. Водночас з першими публікаціями віршів пов'язана історія псевдонімів Бориса Грінченка, припущення щодо джерел і значення яких запропоноване у статті. Реконструйовані стосунки між Борисом Грінченком і чільними діячами української культури важливі для розуміння історії подальших публікацій його творів і окремих джерел літературно-критичних полемік 1890-х рр. Запропоновані у статті матеріали і спостереження увійдуть до наукової біографії Бориса Грінченка, яку готують фахівці кафедри української літератури, компаративістики і грінченкознавства Університету Грінченка.

Ключові слова: Борис Грінченко, Михайло Старицький, Іван Франко, українська просвітницька поезія, текстологія.

Уперше вірші Бориса Грінченка були опубліковані в номерах галицького журналу «Світ» за 1881 і 1882 рр. Це цикл «З України» («І минули часи, ці прокляті часи...», «За вікном вітер виє і б'є, і шумить...», «Пам'яті Тараса», «До праці!», «Минає час, минають люде...», «Неначе і світ такий гарний здається...», «Не знаю») і вірш «Щоденна драма (Пр-ці Галі)». Ще кілька віршів вийшли у двох випусках київського альманаху «Рада»: «Матері», «Сестрі», «І молилася я, сподівалася я...», «Минуле», «Ні, про минулі, давні дні...», «Весна», «О, ні! Не жду собі я долі...», «Домовина» — у першому за 1883 р.; «До праці!» і «Наша доля» — у другому за 1884 р.

Деякі з них вважаються програмовими у спадщині автора, а деякі Сергій Єфремов, готуючи в другій половині 1920-х рр. багатотомне видання творів Бориса Грінченка, відніс до рубрики «Не передруковувані вірші» (Грінчен-

ко, 1929, с. 197). Загалом дослідники згадують про позитивні оцінки, які отримали ці вірші від Івана Левицького (Нечуя), Івана Франка, Михайла Старицького на момент виходу і трохи згодом. Ці відгуки із вдячністю згадував і сам автор, проте власні ранні твори він оцінював невисоко передусім через версифікаційну невправність.

Згадка про перші публікації віршів Бориса Грінченка у журналі «Світ» за посередництва Івана Левицького (Нечуя) — спільне місце всіх нарисів біографії письменника, зокрема авторства Миколи Плевака (1911), Анатолія Погрібного (1988), Наталії Зубкової (2008) та інших дослідників. Однак короткі згадки про цей епізод творчого шляху автора не розкривають усіх перипетій, пов'язаних з його входженням до літературного процесу. Дещо детальніше про епізод з публікацією віршів в альманасі

«Рада» ідеться у статті Володимира Поліщука (2015), де він розглядається як свідчення приязних стосунків Бориса Грінченка і Михайла Старицького, які зовсім не передбачали пізнішого конфлікту, що розгорівся в 1890-х рр. А проте, можливо, передумови тієї плагиатної суперечки варто шукати саме в цьому епізоді.

Отже, спроба творчо-біографічної реконструкції історії перших публікацій віршів Бориса Грінченка дасть можливість більш уважно поглянути на мотиви, які рухали його подальшу творчу і публіцистичну діяльність та міжперсональні взаємини.

Ця історія розпочинається наприкінці весни 1881 р., коли молодий поет Борис Грінченко, тоді канцелярист Харківської казенної палати, наважився надіслати Іванові Левицькому (Нечую) для оцінки низку своїх віршів. Очевидно, в Бориса, який щойно склав екзамен на звання вчителя, викликала довіру постать 42-річного викладача Кишинівської чоловічої гімназії, що саме набував популярності як прозаїк і публіцист. Навряд чи юнак мав змогу прочитати його статтю «Сьогочасне літературне прямування», що анонімно вийшла 1878 р. в галицькому журналі «Правда», проте напевне чув про неї, про гурток молоді, зібраний її автором, читав окремі допущені цензурою повісті й оповідання Івана Левицького.

На жаль, не всі ранні листи Бориса Грінченка збереглися, і про їхній зміст можемо лише здогадуватися з відповідей, як-от з доступних листів досвідченого письменника. Звертаючись до нього, Борис, певно, сумнівався у якості власних творів (питає, чи не краще ними розпалювати грубу), цікавився анонсованим тижневиком «Луна», що волею долі перетворився на альманах, й іншими виданнями, які могли б розглянути його твори.

Іван Левицький у листі від 9 червня 1881 р. підтримав молодого поета, указав на його талант, на потенціал як прозаїка, порадив звернутися до епічних або побутових сюжетів і податися в галицькі видання «Правда», «Світ», «Діло». Та для цього потрібні були знайомі «руки», які могли б перевезти рукописи через кордон, «щоб часом на пошті не скрутили їм голови» (Нечуй-Левицький, 1968, с. 287). Таких «рук» Борис не мав, тож, певно, скористався прихильністю досвідченого співрозмовника і в наступних двох листах (вони втрачені) просив допомоги з налагодженням контактів з галицькими редакціями, виявляв зацікавлення «Луною» і просив настанови щодо власних лексикографічних задумів.

Це важливе свідчення ранніх зацікавлень Бориса Грінченка укладанням словника укра-

їнської мови висновуємо із застороги Івана Левицького в наступному, серпневому листі: «Про український словар скажу, що це діло добре, але для поетів воно не на руку: це робота суха, нудна й загаїть багато часу» (Нечуй-Левицький, 1968, с. 288–289), — і з його роздумів про співвідношення української та білоруської мов. Питає молодий лексикограф і адресу Фортуната Піскунова — укладача виданої 1873 р. в Одесі «Словниці Української (або Югово-Руської), мови», відомої значною кількістю «кованих», штучно створених укладачем слів. Згодом Борис Грінченко критично проаналізує цю працю, примірник якої зберігся в його особистій бібліотеці, а поки прагне налагодити зв'язки з досвідченими дослідниками.

Вражений тим, що з першого листа не зміг побачити за добірним українським словом молоді літа адресанта, Іван Левицький дає йому низку настанов з розвитку письменницького хисту, заснованих на його власному досвіді: читати багато художніх творів різних авторів, історії літератур, учитуватись у збірники українських народних пісень задля збереження сліду «народності та національності» (Нечуй-Левицький, 1968, с. 289), наглядати за народним життям. Старший товариш похвалив також напрям думок і прагнень молодого письменника і взявся посприяти передачі його віршів до галицьких редакцій, якщо їх не візьме до друку в «Луни» Олександр Кониський.

Лист Бориса Грінченка до очікуваного укладача «Луни» не мав успіху — через цензурні рогатки Олександр Кониський знеохотився цим виданням і передав ініціативу Луці Ільницькому, зусиллями якого світ побачив лише перший підготовлений випуск. А проте в цьому недатованому листі є важливий додаток з 12 віршів, відібраних поетом для оприлюднення. Власне, це авторський проєкт першої збірки віршів з виразним макросюжетом. Уперше лист опублікував Михайло Возняк, подавши повний перелік віршів і навівши тексти лише п'яти як досі недрукованих (Возняк, 1920, с. 28–33). Перша цілісна публікація листа і віршів (Грінченко, 2020, с. 298–308) дає повне уявлення про авторський задум: від особистого почування причетності до долі України через узагальнення досвіду попередників і соратників до сумних картин сучасних авторів реалій народного життя.

Відповідно до пропозиції Івана Левицького нетерплячий молодий поет надсилає йому, серед трьох листів, вірші для передачі в галицькі редакції. Та лише 3 жовтня буде написаний лист-відповідь, у якому Борис отримає інформацію про нову повість прозаїка («Старосвітська батюшка та матушка»), зобов'язання не-

вдовзі передати вірші за кордон і цінну пораду: «В Ваших віршах розлитий якийсь сум, якась тяжка туга. Розвеселіться трохи й поглядайте на світ божий з надією та з веселістю. Та веселість одіб'ється й в Ваших віршах. В житні, окрім суму та лиха, є багато ласкавого, веселого елементу, бо життя, як полотно, виткана на сумній основі веселим підканням та веселими взірцями. Багно завжди було й буде на землі, і це, мабуть, така доля землі, але з нього лучче сміятись, ніж сумувати за ним» (Нечуй-Левицький, 1968, с. 290). Досвідчений письменник виходив з власного досвіду, і хоч частково, але Борис Грінченко до його поради все ж дослухався.

Про долю творів поет певний час не знав і, можемо припустити, турбував листами свого покровителя. Та заклопотаний щойно отриманими омріяними вчительськими обов'язками забував попередити його про зміну адреси і пропустив важливу звістку. Аж 16 лютого 1882 р. Іван Левицький знайшов час відповісти на чергового нетерплячого листа: «Ваші вірші я одіслав усі й вже двох з них бачив надрукованих. Що стало з другими — не знаю. Пошліть усі ті давніші вірші М.П. Старицькому в Київ, нехай він їх надрукує в своєму збірникові» (Нечуй-Левицький, 1968, с. 291). Як велось від цієї звістки Борисові, можемо лиш уявляти: уперше його вірші опубліковані, але ж де саме і які саме? З названих Іваном Левицьким видань в Російській імперії офіційно можна було передплатити лише «Діло», і то лиш з нового 1882 р., «Світ» же лишався нелегальним.

Деяко роздратована, як і весь короткий лист, згадка про Михайла Старицького зринула недаремно. Кількома місяцями раніше Іван Левицький переслав два вірші («Галі», «Невеселі пісні...») й адресу молодого невідомого поета популярному театральному діячеві, громадівцю, що по двох роках затишшя саме повертався до активного громадського життя. Михайло Старицький задумав український літературно-науковий збірник високого рівня «Рада», що міг перерости у часопис, добирив до нього актуальні й цікаві тексти (Старицький, 1990, с. 439). У першому ж листі від 21 жовтня 1881 р. він згоджується взяти до проєкту кілька творів, обіцяє високий гонорар, просить присилати ще і дає низку порад щодо римування і тональності, призначення поезії: «Поету треба надихати одвагу другим, а не наводити гробковий спів! От яку думку треба проводити, що “най ми і загинемо, а наше діло не вмере, не загине! І хоч не ми, то хоч унуки, а дочекають того свята!”» (Старицький, 1990, с. 438). Дивовижно, як точно ця тирада співзвучна з рядками вірша «До

праці!», щойно виданого стараннями Івана Левицького:

Хоч у недолі й неволі звікуєм —
долю онукам дамо!
Ми для роботи на світ народились,
ми для борні живемо!

(Грінченко, 2020, с. 302)

Припускаємо, що Борис Грінченко, не знаючи долі цього вірша, надіслав його разом з іншими на присуд ініціаторові «Ради», щоб засвідчити розмаїття своїх творчих настроїв. Побачивши таку точну реалізацію власної рекомендації, Михайло Старицький, схоже, обрав роль наставника і 20 січня 1882 р. надіслав авторові перелік з восьми обраних до публікації творів і низку редакторських пропозицій до них (Старицький, 1990, с. 440–441). Деякі були аж надто радикальними, а деякі укладач, як видається, з автором навіть не погоджував. Так, у вірші «Минуле» замість обіцянки «одного куплета викинути цензури ради» (Старицький, 1990, с. 441) перефразовано майже весь текст, але принаймні не змінено тональності. А от зміни, яких зазнала поезія «Матері», легше спостерегти, зіставивши авторську редакцію, збережену в деяко пізнішій авторській збірці, із опублікованою Михайлом Старицьким:

МАТЕРИ

Ты надо мною въ темни ночи
Николи не стулила очи,
Мене малого доглядала
И сповивала, и кохала,
Малому виглядала долю
Й благала Бога, щобъ николи
Не довелось мини на свити
Изъ лыхомъ, зъ горемъ вкупи житы;
И все кохання, що палало
У тебе въ серци и не знало
На кого выльтысь — вповни
Ты виддала его мини!
Въ журби життя ты доживаешь,
А все ты доли выглядаешь
Мини и мною ты живешь
И днивъ ясныхъ въ бездолли ждешь!..

(Грінченко, 1884, с. 33)

МАТЕРІ

Ти ночі темні не спала —
Мене малого доглядала:
І сповивала, і співала,
Й малому долю виглядала,
І все коханячко — вповні
Ти оддала здавенъ мині...
Въ слѣзахъ живешъ, въ слѣзахъ конаешъ, —

А все ще долі дожидаєшъ...
Не жди запроданки! Дарма!
Не завіта вона сама
До насъ недолюдківъ ніколи;
Та зъ її ласки босі й голі
Були і будемъ — аж поки
Сліпу не візьмемъ въ тороки!

(Рада, 1883, с. 6)

А між тим у листі йшлося лише про заміну останніх семи рядків, щоб «ефектніше закінчити» вірш. Чи приймав Борис Грінченко пропонувані правки і як ставився до них — достеменно встановити зараз неможливо, проте певні висновки можна зробити з того факту, що у збірці «Писни Васыля Чайченка» вони проігноровані, а під віршем зазначено «80.XII.10».

До думки, що молодий поет намагався захистити свої твори, підштовхує і ледь не біжки писана 20 березня 1882 р. відповідь Михайла Старицького: «Ваші вірші з іншими уже давно поїхали до Петербурга, так що останній лист не застав їх у Києві; та можна буде і при коректурі дещо виправити». А далі зовсім загадково: «Здивувало мене, що Ви од деяких віршів цураєтесь, що не Ваші: це, знати, є другий поет за Вашим псевдонімом. Зверну увагу на адреси, а поки хай буде так: всякий своє пізна» (Старицький, 1990, с. 447). Напевне, Борис Грінченко намагався довести редакторів, що в такій редакції вірші перестають бути його власними, а той натомість вважав прізвище поета-початківця псевдонімом, а непогоджені зміни в текстах — простою плутаниною.

За підрахунками укладача, збірка могла побачити світ не раніш ніж за пів року, адже мусила пройти чотири рівні цензури. Проте дозвіл цензора датований лише 12 квітня 1883 р.

У добротному виданні «Рада, український альманахъ на 1883 рокъ. Частина перша. Видання М. Старицького», складеному у форматі товстого літературного журналу, вісім віршів Бориса Грінченка — вперше опублікованих у Російській імперії — опинилися в оточенні творів Михайла Старицького, Івана Левицького (Нечуя), Якова Щоголева, Панаса Мирного, Олени Пчілки, Данила Мордовця, Миколи Жука (Хруща), Пантелеймона Куліша (П. Ратая) та інших авторів. Проте упорядник турбувався про представлення в збірці різних поколінь, тож вперше представив публіці також твори Андрія Бобенка, Андрія Грабенка (Лопуха), братів Тобілевичів — Івана Карпенка-Карого (Гната Карого) і Миколи Садовського. При цьому майже всіх новачків від літератури названо лише на прізвище, знаних же авторів супроводжено іменем чи ініціалом.

Та окрім достойного оточення першої публікації і гонорару не меншу радість Борисові приніс розміщений наприкінці альманаху «Бібліографичний покажчикъ нової української літератури (1798–1883 р.)», укладений Михайлом Комаровим. Окрім 1380 примірників «Ради» цей покажчик вийшов окремим відбитком-брошурую, адже був унікальним довідником видань літератури, «що вироблена писателями російської України», але друкувалася в обох її частинах і за кордоном. Один із записів у ньому повідомляв: «182. Перекотиполе I. — *Вірші* Зъ України. Світъ 1881 р. № 10–13. 1882 р. № 14» (Комаров, 1883, с. 42). Отже, фактично одне видання повідомило молодому поету дві радісні звістки, але обидві зіпсовані неможливістю побачити галицький журнал і редакторською сваволею.

Запис неточний: «Світ» був місячником, тож № 13 відкривав уже наступний рік, крім того, випущено з уваги вірш Івана Перекотиполя «Щоденна драма (Пр-ці Галі)» у № 8–9 (20–21) за 1882 р. — останньому випуску цього радикального журналу. Його заснували Іван Белей та Іван Франко: перший був номінальним редактором, другий — фактичним і до того ж головним автором, якому належали понад половина дописів. Ця перша спроба самостійного часопису була фінансово невдалою через невелику кількість підписників (тираж становив 230–300 примірників) і небажання віддати «Світ» під повне утримання, а отже, й ідеологію Михайла Драгоманова чи Пантелеймона Куліша (Горак, Гнатів, 2005, с. 168, 210, 240, 259).

Достеменно невідомо, що саме змотивувало молодого поета обрати такий псевдонім. Але з огляду на обставини його виникнення (вихід з батьківського дому, поневіряння харківськими квартирами, пошук вільного місця вчителя) можемо припустити, що джерела слід шукати в образах романтизму. Як-от у Шевченковій «Мар'яні-черниці»:

Вітер в гаї нагинає
Лозу і тополю,
Лама дуба, котить полем
Перекотиполе.
Так і доля: того лама,
Того нагинає;
Мене котить, а де спинить,
І сама не знає —
У якому краю мене заховують,
Де я прихилюся, навіки засну

(Шевченко, 2001, с. 192).

Перипетії Бориса Грінченка з першими публікаціями в «Раді» також не скінчилися. Пев-

но, не дочекавшись обіцяного гонорару, він звернувся з листом до укладача, але відповідь отримав зовсім не скоро, аж посеред осені: «З першим виданням “Ради” сталася пригода: книгар Ільницький збанкрутував і замотав мені ціле видання, так що моїх більше 1000 карб. лягнуло» (Старицький, 1990, с. 458). Цим же листом Михайло Старицький повідомив, що вже відібрав кілька з решти надісланих віршів для публікації в другому випуску «Ради», однак випуском цим доручив опікуватися Єлисею Трегубову — викладачеві Колегії Павла Галагана, громадівцю, який знався на видавничій справі.

Після кількох листів між новим редактором і автором ще два вірші молодого поета — «До праці!» і «Наша доля» — увійшли до другої частини «Ради». Вона побачила світ 1884 р. (цензурний дозвіл датовано 1 серпня) й завершила цей проект. Перший вірш — програмовий для Бориса Грінченка — майже не зазнав змін порівняно з авторською редакцією. У другому ж, що розташований наприкінці альманаху, уцілів заледве один рядок.

Відгуки про вірші були схвальними. Позитивно висловився епістолярний товариш Бориса Трохим Зіньківський (вони листувалися понад 10 років і бачилися лише один раз), переказуючи також враження Михайла Комарова: «Могу отделаться разве общей фразой, что нахожу стихотворения твои прекрасными, звучными, сильными. Да и все, кто только ознакомился с 1-[м] томом “Ради”, особенно вторым, отмечают твои стихотворения. Да и Михайло Федорович по поводу 2 тома “Ради” выразился, что в поэтическом отделе твои стихотв[орения] единственно ценные вещи» (Кіраль, 2004, с. 36).

Тут уперше під художнім твором з'являється псевдонім Чайченко, поданий без імені чи ініціалу відповідно до прийнятого редакцією підходу. Але ще раніше читачі могли його побачити з ініціалом «В. Чайченко» на титулі науково-популярної брошури «Про грим та блискавку», яка вийшла 1883 р. в друкарні Окружного штабу в Харкові тиражем 4000 примірників. У хронологічному списку рукописів подружжя Грінченків, які надсилалися різним особам і установам, зазначено, що дозвіл київського цензора отриманий ще 26 травня 1882 р., а виданням опікувався харківський книгар Федір Михайлов (Кіраль, 2004, с. 349). На 24 сторінках у брошурі доступно розповідалося про природу електричних розрядів, історію спостережень і експериментів, способи захисту від блискавок.

Це було перше авторське просвітне масове видання, здійснене коштом гуртка однодумців, ядро якого становили Борис Грінченко, Іван

Зозуля (Спілка), Данило Ткаченко (Пісочинець), Трохим Зіньківський (Певний), Анастасія Віцман. Гроші на видання збиралися з їхніх невеликих заробітків і запускалися у видавничий обіг. Проте з низки підготовлених видань до публікації дійшло тільки одне, «а усі другі загинули в цензурі» (Грінченко, 2020, с. 169). Проте саме так вироблявся досвід проштовхування видань, зокрема вибір переписувачів, підставних адресантів і зворотних адрес, цензурних комітетів тощо.

Джерела псевдоніма Василь Чайченко теж достеменно невідомі. Він виник невдовзі після Івана Перекотиполя і, можливо, мав замінити його як «нещасливого» — Борис же не знав про публікації у «Світі». Принаймні у згаданому хронологічному списку вже 1882 р. два рукописи позначені саме так (Кіраль, 2004, с. 349).

Наважимося припустити, що псевдонім Василь Чайченко відсилає до повісті Марка Вовчка «Три доли» (1861), у центрі якої — залежність життєвих шляхів трьох дівчат від фатального кохання, несправедливого ув'язнення і нещасливої долі козака-звabника Якова Чайченка. Авторка переважно називає його на прізвище, майже не згадуючи імені (а так звали і Борисового діда по батькові). При цьому прибране ім'я письменника Василь може відсилати до оповідання Марка Вовчка «Два сини» (1861) про понівечені рекрутчиною короткі життя запального пустуна Андрія і розсудливого, завжди зосередженого Василя.

У перших публікаціях повісті «Три доли» наголос у прізвищі Чайченко позначений на першому складі (Вовчок, 1861, с. 17). Натомість на титульному аркуші рукопису «Додатки до “Словаря російсько-українського” М. Уманця та А. Спілки. Львів, 1893» рукою Бориса Грінченка по-креслярськи каліграфічно виведено «Зібрав В. Чайчénко. 1893.І.31(ІІ.12.)» (Грінченко, 1893, арк. 1). Тож для Бориса Грінченка цей псевдонім не лише писався, а й звучав подібно до власного прізвища, з наголосом на другому складі.

Таким чином, спроба творчо-біографічної реконструкції історії перших публікацій віршів Бориса Грінченка в галицькому журналі «Світ» та київському альманасі «Рада» уточнює інформацію про перші творчі контакти молодого автора зі старшими діячами українського літературного руху, про причини появи редакцій окремих віршів поета та вказує, що вони з'явилися поза його волею, розкриває час виникнення псевдонімів Іван Перекотиполе і Василь Чайченко. На основі даних цієї реконструкції можна припустити, що саме безцеремонне втручання Михайла Старицького як укладача альманаху

«Рада» в тексти віршів Бориса Грінченка заклало підвалини їхнього пізнішого конфлікту. По суті публікація в першому випуску «Ради» зробила Бориса Грінченка заручником ситуації, адже його справжнє прізвище стояло під фактично чужими текстами. Публікація в другому випуску «Ради» сформувала зв'язок між двома псевдонімами письменника і спонукала молодого автора до більш ретельного контролю за оприлюдненням власних текстів. Водночас позитивними сторонами цих епізодів творчого шляху Бориса

Грінченка слід вважати спонукання до самостійної підготовки власних збірок віршів до публікації, а також до налагодження зв'язків з галицькою українською спільнотою, що вилилося з часом у повноцінну співпрацю з Іваном Франком. Звісно, потрібно здійснити ретельний текстологічний та правописний аналіз ранніх творів Бориса Грінченка, щоб аргументовано висновувати про причини тих чи інших змін, але вже цей матеріал дає достатньо підстав для прогнозування наукових висновків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вовчок М. Три долі. *Основа*. 1861. Январь. С. 9–90.
2. Возняк М. З листування Бориса Грінченка й Трохима Зіньківського з Олександром Кониським. *Життя і мистецтво*. 1920. Ч. 1. С. 28–33.
3. Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко. Кн. 5. Не пора! Л., 2005. 426 с.
4. Грінченко Б. Додатки до «Словаря російсько-українського» М. Уманця та А. Спілки. *ІР НБУВ*. Ф. 1. Од. зб. 34407.
5. Грінченко Б. Зібрання творів. Епістолярна спадщина. Кн. 1. К., 2020. 678 с.
6. Грінченко Б. Писни Василя Чайченка. Харків, 1884. 35 с.
7. Грінченко Б. Твори. Т. X: Поезії. Кн. 2. К.: Рух, [1929]. 288 с.
8. Зубкова Н. Архів і бібліотека видатного діяча українського просвітництва Б. Д. Грінченка. К., 2008. 177 с.
9. Кіраль С. (упоряд.). «...Віддати зумієм себе Україні». Листування Трохима Зіньківського з Борисом Грінченком. К., Нью-Йорк, 2004. 520 с.
10. Комаров М. Бібліографічний покажчик нової української літератури (1798–1883 р.). Київ, 1883. 74 с.
11. Нечуй-Левицький І. Зібрання творів: у 10 т. Т. 10. К., 1968. 588 с.
12. Плевако М. Життя та праця Бориса Грінченка. Х., 1911. 81 с.
13. Погрібний А. Борис Грінченко: нарис життя і творчості. К.: Дніпро, 1988. 268 с.
14. Поліщук В. Про взаємини Михайла Старицького та Бориса Грінченка (до історії одного конфлікту). *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта*. 2015. Вип. 12. С. 238–249.
15. Рада. Український альманах на 1883 рік. Ч. 1. Київ, 1883. 470 с.
16. Старицький М. Твори: в 6 т. Т. 6. К.: Дніпро, 1990. 831 с.
17. Шевченко Т. Повне зібрання творів: у 12 т. Т. 1. К., 2001. 784 с.

REFERENCES

1. Grinchenko, B. (1884). *Pisni Vasylia Chaichenka* [Vasyl Chaichenko's Songs]. Kharkiv [in Ukrainian].
2. Grinchenko, B. (1893). Dodatky do "Slovaria rossiisko-ukrainskoho" M. Umantsia ta A. Spilky [Supplements to the "Russian-Ukrainian Dictionary" by M. Umanets and A. Spilka]. *IR NBUV*, F. 1, 34407 [in Ukrainian].
3. Grinchenko, B. (1929). *Tvory* [Works]. Vol. 10: Poetry, Book 2. Kyiv: Rukh [in Ukrainian].
4. Grinchenko, B. (2020). *Zibrannia tvoriv. Epistoliarna spadshchyna* [Collection of works. Epistolary Heritage]. Vol. 1, Kyiv [in Ukrainian].
5. Horak, R. & Hnativ, Ya. (2005). *Ivan Franko. Vol. 5. Ne pora!* Lviv [in Ukrainian].
6. Kiral, S. (Ed.). (2004). "...Viddaty zumiiem sebe Ukraini". *Lystuvannia Trokhyma Zinkivskoho z Borysom Hrinchenkom* ["...We will be able to give ourselves to Ukraine". Correspondence between Trokhym Zinkivskyi and Borys Grinchenko]. Kyiv, New York [in Ukrainian].
7. Komarov, M. (1883). *Bybliohrafichnyi pokazhchuk novoi ukrainskoi literatury (1798–1883 r.)* [Bibliographic Index of New Ukrainian Literature (1798–1883)]. Kyiv [in Ukrainian].
8. Nechui-Levytskyi, I. (1968). *Zibrannia tvoriv u 10 tomakh*. Vol. 10, Kyiv [in Ukrainian].
9. Plevako, M. (1911). *Zhyttia ta pratsia Borysa Grinchenka* [Borys Grinchenko's Life and Work]. Kharkiv [in Ukrainian].

10. Pohribnyi, A. (1988). *Borys Grinchenko: narys zhyttia i tvorchosti* [Borys Grinchenko: The essay of life and work]. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
11. Polishchuk, V. (2015). Pro vzaiemyny Mykhaila Starytskoho ta Borysa Grinchenka (do istorii odnogo konfliktu) [About the Relationship between Mykhailo Starytskyi and Borys Grinchenko (to the history of one conflict)]. *Ivan Ohiienko i suchasna nauka ta osvita*, 12, 238–249 [in Ukrainian].
12. Rada. (1883). *Ukrainskyi almonakh na 1883 rok* [Rada. Ukrainian almanac for 1883]. Vol. 1, Kyiv [in Ukrainian].
13. Shevchenko, T. (2001). *Povne zibrannia tvoriv u 12 tomakh* [Complete collection of works in 12 volumes]. Vol. 1, Kyiv [in Ukrainian].
14. Starytskyi, M. (1990). *Tvory v 6 tomakh* [Works in 6 volumes]. Vol. 6, Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
15. Vovchok, M. (1861, January). Try doli [Three Destinies]. *Osnova*, pp. 9–90 [in Ukrainian].
16. Vozniak, M. (1920). Z lystuvannia Borysa Grinchenka i Trokhyma Zinkivskoho z Oleksandrom Konyskyim [From the Correspondence of Borys Grinchenko and Trokhym Zinkivskyi with Oleksandr Konyskyi]. *Zhyttia i mystetsvo*, 1, 28–33 [in Ukrainian].
17. Zubkova, N. (2008). *Arkhiv i biblioteka vydatnoho diiacha ukrainskoho prosvitnytstva B. D. Grinchenka* [Archive and Library of the Prominent Figure of Ukrainian Enlightenment B. D. Grinchenko]. Kyiv [in Ukrainian].

Roman Kozlov,

Borys Grinchenko Kyiv University (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID 0000-0001-5912-9106

e-mail: r.kozlov@kubg.edu.ua

ON THE HISTORY OF THE FIRST PUBLICATIONS OF BORYS GRINCHENKO'S POEMS

For the first time, Borys Grinchenko's poems were published in the Galician journal "Svit" (1881–1882) and the almanac "Rada" (1883, 1884). Some of them became programmatic and were therefore perceived as the works of a mature author. However, the poet expressed dissatisfaction with his first attempts at poetry. Besides, the poems underwent editorial interventions in these publications. Since there is no detailed biography of Borys Grinchenko, there is a need to reconstruct the creative history of these poems and conduct textological observations. For this, one should refer to the personal correspondence of Borys Grinchenko with Ivan Levytskyi (Nechuy), Mykhailo Starytskyi, Ivan Zozulya and other participants of the Ukrainian cultural movement of that time. Materials from the collections of the Institute of Manuscripts of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine and corresponding printed materials were used for the textological comparison. On the basis of the conducted reconstruction, it is found that Borys Grinchenko did not have significant authorial control over the preparation of the first publications of his poems. He actually had no contact with the publishers of the Galician journal "Svit", and had only fragmentary communication with the editors of the almanac "Rada". Mykhailo Starytskyi's active intervention in the texts of the works gave rise to a misunderstanding between him and the author. In addition, such actions of the initiator of the "Rada" almanac led to the existence of several editions of Borys Grinchenko's individual poems, which differ significantly. At the same time, the history of Borys Grinchenko's pseudonyms is connected with the first publications of poems. The article proposes an assumption about their sources and significance. The reconstructed relationship between Borys Grinchenko and leading figures of Ukrainian culture is important for understanding the history of subsequent publications of his works and individual sources of literary and critical polemics of the 1890s. The materials and observations proposed in the article will be included in the scientific biography of Borys Grinchenko, which is being prepared by specialists of the Department of Ukrainian Literature, Comparative Studies and Grinchenko Studies of Grinchenko University.

Key words: Borys Grinchenko, Mykhailo Starytskyi, Ivan Franko, Ukrainian enlightenment poetry, textology.

Стаття надійшла до редакції 25.08.2022.

Прийнято до друку 11.10.2022.